

А. М. Шарифзаде Магбет ролуну грим дөдөркөн, 1936-чы ил.

«Ләнкәран ханынын азери» эсеринин 1873-чү ил 10 март тарихи тамашасынын афшасыдыр.

Тамашанын жардычылары, Азербайжан мәдәнијәти тарихини икк көркәми нумәндәси — Г. Зәрдаби ва Н. Вәзиров олушду.

29 декабр 1886-чы ил. М. Ф. Ахундовун «Мүсә Жордан ва дарвини Мәстәлиша» комедијасынын програмы. Бәзини програма Шабәбәбә ролунун таршасында Чабәкир Зәйналовун адм јазылмышдыр.

Бу бөлүк күлүш устасы илк куддан театра бир мәрбәт, мәдәнијәт очагы кими бахмыш ва актјор достларындан театр сәниэти чинди Јаншамаларыны тәләб етмишдир.

Сәниэт достларынын «театрымын сәмәз мәһәли», «сәһнә аниги» адландырыдылары бөлүк актјорун театр сәниэти һағында маралгы фикирләри, мүләһизәләри онун 1916—18-чи илләрдә јаздыгы «Театр дөһтәрчәси» адлы әлјазмасында

әкс олушмушдур. Бу дөһтәрчәдә бир тарафдан актјорун фикирләри, сәниэт арашдырмалары, дикәр тарафдан башга бөлүк сәниэткарлардан «әхә етдиңи» сирләр өз әксини тапмышдыр.

Ч. Зәйналов комедијаларда Ибраһим Хәлид, Мирзә Гәзәб, Мәстәлиша, Бақы Гара, Бақы Гәһибәр, мусәггили комедијаларда Рүстәмбәг, Раабәб, кими ролларла Јанашы, точа Моор, Бақы Сәмәд, Фәрһад кими фәһиә сүрәтләри јаратымышдыр.

Музедәки маралгы експонатлардан бири дә 1905-чы ил февралыи 3-дә гыз мәктәбди шакирләри тәрәфиндән һазырланмыш Н. Вәзировун «Јагышдан чыкдыг, Јагырма дүшдүк» тамашасы һағында олан програмдыр.

Програмдан көрүнүк ки, бүтүн ролларда гызлар чыгыш етмишдир. Тамашанын тәшкиләтчысы ва режиссору Азербайчан әдәбијаты ва инчәсәнәтнини инкишафында хидмәти олан илк драматург гадын Сәкиә ханым Ахунзаде олушду. Сәкиә ханым «Елини мәһфәзәти»,

«Һагг сөз ачы олар», «Кәли ва гәјнаһ» ва с. шәсләри јазыб, өзү дә тамашаја гөјмушдур. О, ејин заманда бир сыра хәрәчәт әлкә драматургларыны әсәрләрини Азербайчан дилинә хәрчүмә етмишдир.

С. Ахунзадедә тамашаја гөјдүрү «Јагышдан чыкдыг, Јагырма дүшдүк» комедијасында ојнаган гызлары һәр биринә күмүш дөш нишаны һазырлатмышды. Нишанын бир үзүнә актрисә гызын ады ва тамашанын тарихи, о бири үзүнә исә «театр сәну» ва ролун ады һөкк едилбидир.

Бәзини нишанлардан бири о вахт Чәби ролуну ојнаган (инди Дашкәнддә Јашајан) Тәлиһ ханым Аллаһвердова-Султановада тәлишдир. О, бу нишаны готчәман журналист, театр тарихинини јорумлаз тәдгигәтчәси Гулаһ Мәммәдзәдә вермиш, о исә музәиниңә һәдјиң етмишдир.

1910-чу ил ноябрин 30-да, Ч. Зәйналовун сәһнә фәалијәтинин 25 иллик јубилеји муңәсибәтилә тамашаја гөјулән М. Ф. Ахундовун «Ләнкәран ханынын өзәри» тамашасынын програмыдан өрүнүк ки, һәмин тамашада Јубиләр Мирзә Гәзәб, Г. Әрәблисини Тәјмур аға, Г. Сарабәки Гәчы Салаһ, А. М. Шарифзаде исә йөкми ролларында чыгыш етмишләр.

XIX әсрин сону, XX әсрин әвәлләриндә Азербайчан сәһнәсиндә фәалијәт көстөрән гүдәргәли сәниэтчи Ч. Зәйналов өзү илә бәрәбәр күчү, гадир бир нәсиэ јеттишдирди. Бөлүк актјорун ән сәдәгәтли ва истәдәдәли јетрмишис олан М. А. Әлиев музәлиһиндә онун ән сәдәди роллары — Бақы Гара ва Бақы Гәһибәри «алмыш» ва бу роллары һазырламасында устәдә оһа чөх көмәк етмишдир.

Фондмузда сәвилми актјорумуз М. А. Әлиевә аид бә ән әлјазмалары, мухтәлиф рол дөһтәрләриндән ва сәһнәдәрдән башга, «Бир актјорун Јадына дөһтәрчәси» адлы хәтирәләри хәстәси марәг доғурдур. Бөлүк күлүш устасы хәтирәләриндә сәһнә фәалијәтинә башламасыдан, Азербайчан театрынын 1920-чи ил гәдәр кеңидиңи чө-

тинликләрдән, мәрһумијәтләрдән, гәстрол сәфәрләриндән, 1940-чы илләргә гәдәрки һәјәтиндән сәһбәт ачыр.

Театр мәдәнијәтинини фәһри һүсәји Әрәблисини сәһнә фәалијәти Ч. Зәйналовдан 12 ил соңра башламышдыр. Гүдәргәли сәниэткарын 70-ә гәдәр сүрәт Јаратмышыс ва 30-ә гәдәр тамашаја гурулуш вермиш бәзини. Бөлүк актјорун фәһиә актјорунун иштирак етдији тамашаларын әксеријәтинин програм ва афишалары музәиниңдә сахланьдыр. О, тамашаја гөјдүрү әсәрләрини әксеријәтиңдә баш ролларда чыгыш етмишдир.

О заман Г. Әрәблисинин һиндифәндә Фәрһад, Фәхрәддин, Нәһәф бәг, Надир шаһ, Кәвә, Хәстәкәна, Әһмәд бәг Шәмхәл, Отелло, Франс, Әлмәнсүр кими сүрәтләр сәһнәдә бүтүн көзәләји, әзәмәти илә чапшырды.

Г. Әрәблисиникини јахын досту, бир сыра тамашаларда тәрәфчүтабиди һүсәјиҗүлү Сарабәкиңи көндөрдјиңи, үстүндә гејди олан визит-карточкасы ва 1913-чү ил сентјабрын 20-дә муәлиһчә олуңдургу Сухун шәһәриндән Јадыны мәктәб јекәно әлјазмаларыдыр.

«Сәһнәмиңни Јарашыг», «Мәччү» адларына дәјиг корулмуш Г. Сарабәки 1902-чи илдон драм тамашаларында Ч. Зәйналов, Г. Әрәблисини, Вәли, Сидги Рүһула ва б. бириндә чалышмыш, 1908-чү илдон исә төмәлдә илди сәһнәтәрәкәсә Уәсјер һаҗыбәјов тәрәфиндән гөјулән опера ва мусигини комедијаларда баш роллары нфә етмишдир.

Азербайчанда Совет һакимијәти гурулдуғдан соңракы илләрдә көркәмли, мәшһур мәдәнијәт хәдимиләринин муңәзәм оларар јубилејләри кеңирилдирди.

1923-чү илдә Г. Сарабәкиниси сәһнә фәалијәтинин 20 иллик нәһәси муңәсибәтилә оһу мухтәлиф тәшкиләтләрини нумәјәндәләри, сәниэт достлары тәбрик етмишди. Олардан бири — чиб дөһтәрчәси өзәриңдә Ч. Чабәрһанын сәһнәдә јазылмыш тәбрик хәтисилә марәғлидыр.

«Мәһтәрәм актјорумуз һүсәјиҗүлү Сарабәки»

Актјор, сәһнәиң-һәфисәиң 5 тисанин өзүндә чапшырдыр бир сәһнәтәрәкәсә. Оһа кору дә мусәккәл шәһәт дөләтисилә ил сәниэт ва әдәбијәт мәңсубәлиһи һәминә 20 иллик зәһмәттиңиз тарихи Сизи тәбрикәләр, даһа чиндијәтлә чалышманьызы ва даһа парләг муәввәфәқијәтләр гәзәманманьызы ару едирик.

Һүсәји Чәвид, Чәфәр Чабәрһары, Һүсәји Сәдиг, Чәвәд Ахунзаде, Абдулла Шаһиң.

Әрәблисини мәктәбинин давамчысы олан истәдәдәли актјор Сидги Рүһула бир чөх ролларда өз муңәлиһини әвәз етмишдир.

Театр музәиндә Сидги Рүһулаја мәхсус чөх әзәнки архив вардыр. Н. Вәзировун «Ады вар, өзү јоқ» эсеринин 1906-чы илдон тамашасынын програмасыдан бәли олар ки, Сидги Рүһула сәһнә фәалијәтинә Тәли ролу илә башламышдыр.

Бөлүк актјора мәхсус архивдә маралгы материаллар, рол дөһтәрләри, мухтәлиф әлјазмалары, програмалар, гәстрол сәфәрләри аид сәһнәдәр, актјорун көрүш дәрисини музәјиләшдирән Јазмалар вардыр. Дөһтәрләрдән гејдәләр көстөрүк ки, актјор рол үзәриндә исә хәтәрһылар апары.

Әрәблисини ән зәһнәтнини давамчысы, театр мәдәнијәтинини өлмәз транскрипториди олан А. М. Шарифзаде 1908—37-чи илләр арасында әсәси фәһиә әсәрләриндә баш роллар јаратымышдыр. Оһа аид Јазмалар музәјини илдир сәһнәдәрдәнчидир.

А. М. Шарифзадедин Јаратылмыш образлар гәләрәјсы — Отелло, Магбет, Магбет, Луинел, Карл, Фердинанд, Барон, Дубровски, Алдым, Ортај, Елјубејли муңәсибәтилә оһу мухтәлиф тәшкиләтләрини нумәјәндәләри, сәһнәт достлары тәбрик етмишди. Олардан бири — чиб дөһтәрчәси өзәриңдә Ч. Чабәрһанын сәһнәдә јазылмыш тәбрик хәтисилә марәғлидыр.

рәфиндән кеңирилмиш јубилеји умумхәлг бәјрамына сәһнәрилмишдә. Јубилеј киләриндә актјорун һәјәт ва фәалијәтиңиз аид китабча нәшр олуңуб.

Онун сәниэт достларыны — У. һаҗыбәјов, Ч. Чабәрһары, Г. Чәвид, Ә. Әлиевәдә М. А. Әлиев ва башгаларынын китабда дөһтәр олуңмуш тәбрикляринин әлјазмалары сахланьыр.

Гимнәди експонатлардан бир һиссәси бөлүк драматург Ч. Чабәрһарынын ады илә бәғләмдир. Онун «Ортај Елогуз» эсеринин әлјазмасы, сәтirik Јазмалары, мухтәлиф нәһәзләр ва б. сәһнәдәр музедә гөрүмәтләдир.

Истәдәдәли режиссор, гүдәргәли актјор И. Иһидәтәздә Јаратылмышылыһы аид әсәс архив музәјини марәғли експонатларындир.

Сидги Рүһула.